

Podcasten Allas arbetsliv: Amu Urhonen

Intervjuaren: Välkommen till podcasten Allas arbetsliv. I den här podcasten breddar vi våra uppfattningar om arbete och diskuterar missförhållanden i det finländska arbetslivet med dem som ägnat sin karriär åt att rätta till ifrågavarande missförhållanden. Jag heter Jarkko Immonen och är en av Helsingfors universitets karriärvägledare.

I dag ska vi prata om ableism och handikappaktivism i det finländska arbetslivet. Min gäst i dag är aktivisten, experten och politikern **Amu Urhonen**. Urhonen är en känd samhällsdebattör som för tillfället bland annat arbetar som sakkunnig i forskningsprojektet Vammaisaktivismia tekemässä som finansieras av Konestiftelsen. Hon är också ordförande för såväl Abilis-stiftelsen som för föreningen För kultur på lika villkor rf. Tidigare har hon bland annat varit ordförande för Tröskeln rf, som är en människorättsorganisation för personer med funktionsnedsättning, expert för yrkeshögskolestudenternas studenthälsa, handikappombudsman i Tammerfors stad, projektchef för projektet Vammaisuuden vaiettu historia och expert inom inklusion av personer med funktionsnedsättning för internationella Röda Korset. Dessutom har Urhonen gjort en lång och mångsidig politisk karriär i de grönas led. Jag vågar inte ens fråga hur du lyckades hitta tid till den här podcasten, men jag är djupt tacksam för att du gjorde det. Välkommen till programmet **Amu Urhonen**. Det är en stor ära.

Amu Urhonen: Tack, det är jätteroligt att vara här.

Intervjuaren: Låt oss först definiera några begrepp. När du såg frågorna till den här intervjun konstaterade du att det finns skäl att skilja mellan begreppen ableism och disabilism för att på ett meningsfullt sätt kunna diskutera ableismen i arbetslivet. Vad betyder de här småstela anglicismerna egentligen och varför är det viktigt att skilja mellan dem i den här diskussionen? Finns det bra inhemska motsvarigheter till dem?

Amu Urhonen: Ja, först och främst så vill jag besvara den första frågan med att det tills vidare inte finns bra motsvarigheter. De närmaste vi kommer är kanske diskriminering och presumtiv funktionsförmåga. Disabilism innebär direkt diskriminering av personer med funktionsnedsättning och uttryckligen sådan diskriminering som har att göra med deras funktionsnedsättning. Ableism kan också vara annat. Det är en strukturell diskriminering som har att göra med att vi förmodar något om funktionsförmågan. Men om vi stannar kvar vid funktionsnedsättning, så är ett tydligt exempel på disabilism en arbetsplats där personer med funktionsnedsättning diskrimineras. Om det inte ens går att komma in med rullstol. Självt använder jag rullstol och det skulle diskriminera mig. Men det kan kringgås genom att arbetsplatsen görs tillgänglig. Ableism skulle däremot vara att det, av någon inte lika

självklar anledning, antogs att jag bara kan göra vissa uppgifter på arbetsplatsen. Eller att jag bara tilldelas en specifik plats på arbetsplatsen. Det skulle kunna vara ett arbetsställe som är öronmärkt för dem med funktionsnedsättning och jag skulle inte få använda någon annan plats. Det här skulle grunda sig på antagandet att en anställd måste ha en viss funktionsförmåga för att kunna röra sig överallt på arbetsplatsen. Och det här är viktigt att förstå, för jag har en känsla av att vi ofta har diskuterat endast direkt diskriminering även om vi kallat det ableism, och inte diskuterat den egentliga ableismen som i sin tur är ett allvarigare problem. Det är ett problem på nivån för attityder, antaganden och strukturer. Om vi inte tar itu med den nivån så kommer vi aldrig att lösa de här problemen.

Intervjuaren: Det är en viktig iakttagelse. Innan vi går in på det här avsnittets huvudteman ska vi prata lite mer om dig. Enbart utifrån presentationen jag nyss gav torde det vara motiverat att konstatera att du har hunnit med många olika saker under din karriär. Om du ser tillbaka på din karriär, vilka förenande faktorer ser du mellan de här sakerna? Vilka är den berömda röda tråden under din karriär? Om det finns någon sådan? Har den till exempel att göra med värderingar eller särskilda teman som du har velat arbeta med? Eller på vilka grunder har du valt vad du ska eller inte ska engagera dig i? Eller till vilka positioner eller verksamhetsfält har du velat söka dig?

Amu Urhonen: Mina värderingar är säkert det som allra mest styr vad jag gör i livet över lag. Och jag har alltid vetat vad som är viktigt i mitt liv. Min uppfattning om det har i stort sett varit densamma hela livet. Visserligen, när du läste upp vad jag gjort, så är min karriär kanske inte så väldigt koherent och jag tycker det känns lustigt att kalla det en karriär, eftersom jag bara gått från ett ställe till ett annat och gjort olika saker. Jag är en typisk generalist som har korttidsjobbat lite här och där. Kanske ett naturligt tema är funktionsnedsättning. Ganska många av mina arbetsuppgifter och förtroendeuppdrag har på något sätt haft att göra med funktionsnedsättning. Men jag har kanske också alltid känt ett behov av att förbättra världen och förändra saker och ting i en bättre riktning. Jag tror att det uttryckligen har varit en vilja att förändra något som varit en definierande faktor under min karriär. Sedan till frågan om hur jag gjort mina val. Först och främst kan jag kanske säga att om jag verkligen hade fått välja precis vad jag ville så skulle jag säkert inte ha gjort exakt de här sakerna. Jag skulle kanske ha sökt mig till lite andra sorters uppgifter. Jag fick inte börja studera genast och inte inom det område jag ville. Jag säger inte det här för att jag skulle vara hemskt missnöjd med mitt liv. Men det har gått på ett ganska så annorlunda sätt än jag hade velat. Naturligtvis har jag gjort en del val. Men jag har kanske gjort de här valen inom vissa ramar. Och som yngre var jag kanske också blyg när det gällde att välja. Jag var mycket mer trygghetssökande än i dag och därför blev vissa val som de blev. Jag har nog alltid tänkt när jag sökt till en uppgift att jag i främsta rummet velat utmana mig själv. Jag har alltid tänkt att jag vill göra sådant som jag kan lära mig något av. Och också sådant där jag kan vara till nytta. Ganska många människor skrattar åt att jag till exempel drömmer om möten. Innan den här inspelningen startade berättade jag att min

stora dröm gick i uppfyllelse förra veckan när jag deltog i FN:s partsmöte för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Amu Urhonen: Många skrattar åt mig för att jag trivs så bra på möten och för att jag vill syssla med föreningsadministration. Men jag anser också att jag är bra på det, så då är det något jag kan erbjuda världen så att just jag kommer till nytta. Av den orsaken har jag säkert gjort det och satt mig in i det och blivit så bra på det. Det är säkert också så att jag velat se på de saker som jag vill bli bättre på och där jag också kan vara till nytta. Och ibland har en del förtroendeuppdrag, en del arbetsplatser, kommit sig av att jag velat arbeta med vissa specifika människor. Det har varit ett trevligt gäng och sådana uppdrag har naturligtvis också varit roliga. Jag har fått jobba tillsammans med likasinnade människor. Det här var ett långt svar men min karriär har också varit lång.

Intervjuaren: Ja. Du är teologie magister härifrån Helsingfors universitet och dessutom har du studerat åtminstone socialpolitik vid Tammerfors universitet. Har du haft nytta av utbildningen under din karriär? Och om, kan du ge några exempel?

Amu Urhonen: För det första så utgår jag alltid från att all utbildning är nyttig. Jag är en människa som tänker att bildning och utbildning i sig har ett egenvärde. Och redan det att tänka sig att jag fått ta del av all den goda undervisning som jag har fått, redan det är hisnande. Men vad skulle jag kunna säga konkret, vilka exempel skulle jag kunna ge. Jag funderade på det här om dagen. Utöver att jag studerat teologi så var kyrkohistoria mitt huvudämne, eftersom historia är något som intresserar mig mer än något annat. Och religion intresserar mig också, så det var en bra kombination. Jag har också studerat socialpolitik, men mitt biämne var utvecklingsstudier som kanske har varit det mest nyttiga för min karriär, eftersom jag gör ganska mycket utvecklingssamarbete just nu. För all del i egenskap av förtroendevald, men också annars. Det har varit nyttigt rent konkret. Jag har verkligen märkt att en universitetsutbildning ger färdigheter att diskutera och hänge sig åt att diskutera en fråga. Om jag bara hade läst böcker för mig själv så skulle jag aldrig ha behövt visa för någon att jag förstätt vad jag hade läst i boken. Och jag hade inte fått diskutera med någon smart lärare om vad jag läst i boken och vad jag tänker om det. Då hade jag kanske inte kunnat strukturera mina tankar så väl som jag kan nu. Och naturligtvis är teologi viktigt, fast det säkert går att ifrågasätta vad i hela världen någon i min bransch gör med teologi. Men religion är definitivt något som spelat en så stor roll i det här samhället och också i andra samhällen. Och emellanåt kommer religionen fortfarande upp till och med i det här sekulariserade samhällets strukturer. Det är alldeles kolossalt nyttigt att förstå sig på religion. Också på överraskande platser har det varit mycket fint.

Amu Urhonen: Och naturligtvis, jag har också fått språkkunskaper under mina studier. Och så har jag utbildat mig till sexualrådgivare. Det är lite som en kurs. Eller det är

anmärkningsvärt mycket mer avskalat än en universitetsexamen. Medan jag utbildade mig till sexualrådgivare och när jag arbetat som sexualrådgivare en tid så har jag också haft nytta av mina färdigheter i att tänka och diskutera. De har varit mycket viktiga. Och jag tror att det kom från teologistudierna. Jag kan gestalta saker och ting och hitta det relevanta i vad klienten säger. Fortsättningsvis deltar jag i kurser vid Öppna universitetet och språkkurser och liknande. Jag är något av en evighetsstuderande vilket inte uppskattas så mycket nu för tiden och det tycker jag är synd. Jag tycker nämligen att människan borde studera hela tiden. Och utveckla sig själv. För det ger så mycket.

Intervjuaren: Jag nämnde i introduktionen att det till din nuvarande arbetsbild hör att vara expert i projektet *Vammaisaktivismia tekemässä: teoissa ja kerronnassa muotoutuva suomalainen vammaisliike*. Skulle du kunna berätta om vad ni gör i projektet, om målsättningarna och hur ditt eget arbete som sakkunnig i projektet ser ut i praktiken?

Amu Urhonen: Det här är mitt levebröd just nu. I projektet deltar fyra forskare och jag. Jag är med i egenskap av sakkunnig. Vårt mål är att undersöka den finländska handikappaktivismens historia och nutid. Vem är handikappaktivist och vad gör de? Vilka former av aktivism förekommer och vilka är målen? Vi har nu kommit ungefär halvvägs in i projektet. Hittills har jag främst gjort forskningsintervjuer. Jag har intervjuat aktivister och vi har arrangerat ett par tillställningar där vi diskuterat de här frågorna. Vi har också en blogg som för all del uppdateras lite långsamt just nu, men den finns i varje fall. Vi vill också kommunicera med andra länders forskare inom funktionshinderområdet, för att se om den finländska funktionshinderforskningen har likheter eller något gemensamt med andra länders handikappaktivism. Sådana saker. Och jag gör forskningsintervjuer, arrangerar evenemang, uppdaterar bloggen. Vi tänker också skriva en bok som blir slutprodukten för det här projektet. Det blir höstens uppgift.

Intervjuaren: När kan vi förvänta oss att få hålla den här boken i handen?

Amu Urhonen: Säkert om ungefär ett år, i slutet av år 2023, skulle jag säga. Det beror lite på förlagsavtalen och liknande. Men säkert då.

Intervjuaren: Det ser jag fram emot. I projektbloggen skriver du fascinerande om förhållandet mellan expertis och aktivism och om att en människa kan vara både expert och aktivist på en och samma gång. Du pratade också om samma tema när du besökte Yles podcast *Vammaiskultti*, som jag för övrigt varmt rekommenderar. När jag kontrollerade saken i går så fanns den ännu på Arenan, åtminstone var läget så i juni 2022. Skulle du kunna berätta lite om vad du tänker om det här temat nu och hur de här rollerna har samsats med varandra under din egen karriär?

Amu Urhonen: Vad var det jag skrev? Bloggtexten utgick egentligen från iakttagelsen att jag varit ganska konfliktfylld på det planet. Jag identifierar mig mycket starkt som aktivist och upplever att jag är en aktivist. Men i olika sammanhang underskattar akademiska personer och forskare och kanske också en del myndigheter min kunskap eftersom jag är en aktivist. Jag märkte när jag läste vissa böcker eller inlägg på sociala medier att vissa forskare upprätthåller sådana motsättningar. Ja, ja, det finns aktivister och sedan finns det experter. Och det här har förstås varit besvärligt för mig eftersom jag är en aktivist och min aktivism är mycket kunskapsbaserad och jag arbetar uttryckligen mycket med fakta. Min aktivism är ren lobbning – jag motiverar något för beslutsfattare och skriver insändare. Jag lägger också ganska mycket tid på att sätta mig in i olika frågor. När det görs med hjärtat och med passion, som jag gör det, även om jag gör det med aktivistens glöd, så betyder det inte att jag inte också är kunnig inom området. Jag har en massa kunskap och jag plågas av att jag ringaktas för att jag inte är en akademiker som skrivit en artikel om det. Ja, över lag är aktivist ett lite fult ord i Finland. Många av dem jag intervjuat säger också att de inte vill kallas aktivister för att det upplevs så aggressivt. Jag bryr mig inte om det, jag är gärna besvärlig, det gör inget. Jag är redan van vid det och jag vet inte hur det ska vara möjligt att förändra världen utan att säga sin åsikt. Utan att kräva någonting. I dag är det kanske så jag tänker och jag tror det var vad jag kom fram till i bloggtexten också. Jag är en människa som kan spela många roller.

Amu Urhonen: Min aktivism förminska inte min expertis. Hellre kunde vi kanske utvidga begreppet expertis, och utifrån det fundera på vem som på riktigt vet något. Om någon nu vill förminska min expertis för att jag är en aktivist, så är det ju detsamma som att tysta mig. Och sådant är inte bra, det går jag inte med på. Naturligtvis kan det emellanåt vara så att det krävs mer arbete för att verkligen övertyga en annan människa. Och det kan vara svårt att bli hörd, en del förbiser en. Men jag kan inte sluta med aktivismen, jag är sådan. Jag skulle inte vilja avsluta aktivismen för att få trovärdighet. Det skulle inte leda någon vart. Jag hoppas dock att vi skulle dra nytta av aktivisternas kunskap och uppskatta den mer än vi gör i dagens Finland.

Intervjuaren: Här skulle jag vilja ta upp en sorts övergripande fråga, som tangerar temana för det här projektet. De här första frågorna har mer eller mindre handlat om dig och din karriär. Om jag har gjort mitt jobb dåligt finns det en risk för att det här samtalet präglas av en dålig bismak av inspirationsporr. Kan du berätta vad som menas med inspirationsporr och varför det finns skäl att undvika sådan med alla medel? Om du vill kan du också berätta vad du själv tycker om det och hur illa det eventuellt gått med det här samtalet i den bemärkelsen.

Amu Urhonen: Inte har det här samtalet varit inspirationsporr. Jag är väldigt tagen av att du förhåller dig så här. Jag har själv nyss vältrat mig i känslor av misslyckande. Om kompisarna är professorer och ministrar så får jag lätt själv en känsla av att jag bara sysslar med lite av varje. Nej, du har inte i något skede till exempel sagt att åhå, du kan göra något sådant fast du har en funktionsnedsättning. Du har aldrig sagt att jag inspirerar dig eller frågat dig själv vad som är ditt svepskäl att låta bli när till och med en person med funktionsnedsättning kan. Det är exempel på inspirationsporr. Inspirationsporr är egentligen ett sådant sätt att tala eller tänka där en person med funktionsnedsättning görs till en inspirationskälla för andra människor. Och då görs personen med funktionsnedsättning till ett instrument. Och det är också ett sätt att diskriminera genom att prisa, och en källa till riktigt tråkigt ableistiskt tänkande: inte kan ju en person med funktionsnedsättning. Egentligen borde en person med funktionsnedsättning inte göra något sådant och om hen ändå gör det så är det på något sätt inspirerande. Det äcklar mig djupt. Jag finns inte till för att vara någons inspiration. Och jag gör inte det jag gör i livet för att andra människor ska bli inspirerade av det. Utan jag gör det helt för min egen skull, precis som alla andra. Det är vad inspirationsporr är. Och det är mycket äckligt. Men jag upplever inte att det här samtalet skulle vara på det sättet. Det här är bara ett samtal om min karriär.

Intervjuaren: Tack för den här bedömningen. Det var trevligt att höra. Trots allt vill jag ännu ställa en fråga om dig innan vi byter till en bredare lins. Det här har du delvis redan besvarat under samtalet, men låt oss ännu precisera det här specifika temat lite. Studenterna funderar ofta på vad en karriär egentligen är, vad den består av. Vilken betydelse eller roll för din egen karriär har å ena sidan utbildningen och studierna och å andra sidan olika alternativa arbetsformer, som de ofta kallas, haft? Till exempel frivilligarbetet, aktivismen som vi pratade om, eller föreningsverksamheten eller varför inte föräldraskapet?

Amu Urhonen: Karriären i mitt fall – jag vet inte ens om vi kan kalla det karriär eftersom jag gjort så många olika saker. Jag har hållit på med ditt och datt allt efter vad som kommit emot mig och vad jag råkat få. Som sagt så har min utbildning inte nödvändigtvis haft så jättestor betydelse för min karriär. Kanske det handikapphistoriska projektet är något som motsvarade min utbildning. Jag har ju studerat kyrkohistoria och utvecklingsstudierna har varit till nytta i utvecklingssamarbetet. Men i utvecklingssamarbetet har jag främst haft förtroendeuppdrag. Det handlade alltså om olika förtroendeuppdrag i Abilis och Tröskeln rf:s utvecklingssamarbetsprojekt. Aktivismen har varit till nytta eftersom jag som aktivist har fått visa mitt kunnande och skapat nätverk. Aktivism kan dock vara något av ett tveeggat svärd. Som sagt så förhåller vi oss här i Finland till aktivister som om de var arga människor. Och vi gillar inte ilska i Finland. Jag vet att jag är ganska kritisk till min natur så jag vet att det också har lett till att dörrar stängts för mig. Det har inte funnits vilja att anställa en så eldig person. Eller så vill arbetsgivaren anställa en lugnare person. Nätverken har påverkat vilka arbetsplatser jag fått reda på. Det nuvarande arbetet inleddes så att ett gäng bekanta började fundera på projektet. Min nuvarande chef Reetta Mietola frågade mig om jag ville komma med. Om jag inte hade varit aktivist själv och om jag inte hade känt Reetta så skulle jag inte vara med i det här projektet. Många olika faktorer har säkert påverkat vad jag gjort.

Jag har emellertid flera gånger varit med om sådana stunder då jag själv beslutat att köra på, när det har varit något som intresserat mig och något som jag verkligen velat. När det gäller politik går det ju inte riktigt att använda en viss utbildning som argument. Då gäller antal röster och erfarenhet och könskvotering och liknande. Och då blir det kanske lite mer slumpmässigt än i arbetslivet.

Amu Urhonen: Egentligen tycker jag det är intressant. Jag vet inte om det här har med frågan att göra, men en sak har jag tänkt mycket på. Det är till exempel hur olika saker uppskattas under en karriär. Jag har lett olika organisationer, jag har varit ordförande i olika organisationer i 20 års tid. Jag kan berätta att om jag söker lönearbete, som verkställande direktör eller liknande, så får jag höra att jag saknar ledarskaps erfarenhet. Det känns helt absurt eftersom jag oftast lett mycket små organisationer. Och i små organisationer får de förtroendevalda sist och slutligen syssla med en hel del ledarskap i praktiken. Så jag tycker det är intressant att det arbete som utförs frivilligt inte nödvändigtvis uppskattas på samma sätt som förvärvsarbete. Frivilligarbete måste alltså motiveras mycket mer. Du måste skriva i meritförteckningen eller arbetsansökan att det på riktigt innebär ledarskaps erfarenhet. Du måste poängtera att du har varit ledare på riktigt, inte bara gått på möten. Att det verkligen innebär det. Jag har också under min karriär fått erfara hur olika färdigheter uppskattas. Och så funderar jag på föräldraskapet. En sak har varit intressant att notera när jag bor i Tammerfors som är världens underbaraste plats. Men det är intressant att avståndet mellan Helsingfors och Tammerfors verkar vara så långt. Jag har arbetat i Helsingfors. Nästan hela min karriär har ägt rum i Helsingfors. För tillfället saknar jag arbetsrum, men om jag hade ett så skulle det säkert finnas vid Helsingfors universitet. Men väldigt många arbetsgivare verkar tycka att det här avståndet är hemskt stort. Eller jag får ofta frågan hur jag orkar pendla och oj hemska saker. Då får jag en känsla av att de vill ta min livssituation och mitt liv i beaktande så mycket att det nästan blir förmyndaraktigt.

Amu Urhonen: Och visst märker jag också själv att jag kan tänka om en arbetssökande att oj nej, hen har ett litet barn, kommer hen verkligen att orka med det här? Och då inser jag själv att det inte är min sak att bedöma det. Naturligtvis ska vi se till att någon orkar och vara intresserad av det. Men det får inte övergå till förmynderi. Det här var en ganska allmänt hållen slingrande fundering om det här ämnet. Det finns mycket som påverkat min karriär, både i negativ och i positiv bemärkelse.

Intervjuaren: Då ska vi flytta blicken mot det samhällsliga planet. Utgående från vad vi pratat om hittills står det åtminstone klart att du fått eller varit tvungen att granska ableism ur många olika synvinklar under din karriär. Hur tycker du att det ser ut i dag ur en högutbildad människas synvinkel? Var och hur märks ableismen hos oss om vi fokuserar på arbetslivet och arbetsmarknaden för högutbildade?

Amu Urhonen: Det där är en mycket bra fråga och jag tycker det skulle vara fint om det fanns mer forskning om det. Mitt eget fackförbund skulle också kunna ... Jag har också varit fullmäktigeordförande för mitt eget fackförbund för högutbildade i samhällssektorn och jag är fackligt aktiv. Vi skulle kunna göra mer för att öka kunskapen i den här frågan. Vi känner till att det i Finland finns många högutbildade personer med funktionsnedsättning som inte får jobb. Tillgänglighet är en väldigt stor fråga eller det finns många brister med tillgängligheten. Helt konkret syns det i att man aldrig vet om man ens kan komma ända fram till arbetsplatsen. Kanske ett bra exempel på strukturell ableism är när vi fick ett tillgänglighetsdirektiv som Finland förresten aktivt motsatte sig. Det genomfördes likväl, men började gälla endast offentliga webbsidor och offentliga system. Men till exempel intranäten som finns på arbetsplatserna, de behöver inte byggas upp enligt det här direktivet, alltså de behöver inte göras tillgängliga. Inte så de passar synskadades skärmläsare eller andra hjälpmedel. Det här är enligt mig mycket intressant, det vill säga sättet att tänka att de med funktionsnedsättning inte ska finnas i organisationen i egenskap av anställda utan bara som kunder. Jag tycker att det här är ett mycket konkret och ganska sorgligt exempel på vilka sorters problem en finländare med funktionsnedsättning kan stöta på. Utgångspunkten är alltså att en person med funktionsnedsättning inte arbetar. Inte ens försöker. Inte ens lagstiftaren tar i beaktande att vi måste trygga arbetet, möjligheten att arbeta, också för dem som har en funktionsnedsättning. Det kan finnas många andra problem som har att göra med attityderna, men de har i hög grad också att göra med olika regelverk. I lagarna finns inte heller några starka krav eller skyldigheter att anställa en person med funktionsnedsättning.

Amu Urhonen: Det känns tokigt enligt mig. Som sagt så arbetade jag vid Tröskeln rf i tio års tid, eller till och med längre, först som anställd och sedan som ordförande. Och vi anställde egentligen bara personer med funktionsnedsättning. Vi hade väldigt få personer utan funktionsnedsättning bland de anställda. Och allt gick bra, det var väldigt fint och det var äkta mångfald i arbetsgemenskapen. Undersökningar visar att mångfald är en stor fördel för en arbetsplats och organisation. För då kommer många olika synvinklar fram i arbetet vilket leder till bättre arbetsresultat. Men såvitt jag vet har vi inte gjort så mycket åt det här allmänt taget i Finland. Det känns lite som när jag läst undersökningar och diskuterat med experter, att visst finns det festtal och Arbets- och näringsministeriet gjorde nyligen en utredning om hur vi kunde förbättra sysselsättningen bland personer med funktionsnedsättning. Men vi gör inte så värst mycket åt saken. Och det leder i sin tur till att det är svårare för personer med funktionsnedsättning att få jobb. Ibland är det till och med omöjligt att bli anställd. Det är sorgligt. Också i den där utredningen som jag läste för några år sedan kändes det som om fokus låg på allt annat än arbetsministeriets egen lagstiftning. Där pratades det om service för personer med funktionsnedsättning och sådana saker. Men det sades inte mycket om vad arbetsmarknadsmyndigheterna själva skulle kunna göra eller vad de borde göra. Vilken typ av reglering, vilka regler, vilka krav det borde ställas på arbetslivet. Om vi jämför med till exempel USA eller Storbritannien så är vi i Finland inte särskilt bra på att identifiera diskriminering i arbetslivet. Inte på lagnivå och inte i praktiken. Det är bara så lätt att låta bli att välja en person med funktionsnedsättning på vilka grunder

som helst. Exempelvis positiv särbehandling används väldigt sällan i det finländska arbetslivet. Kanske det här igen blev ett stickspår. Men det är inte en bra situation.

Intervjuaren: Det var inte alls ett stickspår, du gav mig ett bra tillfälle att ge reklam för podcastens övriga avsnitt. Vi pratar om ovan nämnda utredning av Arbets- och näringsministeriet i avsnitt två, där jag intervjuar Anni Kyröläinen som gjorde utredningen och då går vi djupare in på den. Och angående forskningsresultaten om vilken nytta och vilka styrkor som mångfald i arbetsgemenskapen för med sig så diskuterar vi dem i viss mån i avsnitten som behandlar rasism. Välkommen att lyssna på dem.

Intervjuaren: Nu måste jag avslöja att den här intervjun är ett riktigt fanboy-ögonblick för mig personligen. Du skrev nämligen år 2011 en handikappolitisk pamflett som hette Kompastuksia, där du analyserade och med rika ordvändningar skarpt kommenterade det finländska samhället och dess handikappolitik. Boken gjorde på sin tid ett bestående intryck på mig och jag har bläddrat i den otaliga gånger under årens lopp. I boken har du gjort upp en tematiserad åtgärdslista för att förbättra likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning i samhället. I avsnittet för arbetslivet på listan kräver du bland annat att personer med funktionsnedsättning ska anställas eftersom de är kompetenta, inte för att göra välgörenhet. Och att en person med funktionsnedsättning ska få tillbörlig lön för utfört arbete. Samt att det ska vara möjligt att prova på arbete utan att förlora sitt socialskydd också om du är osäker på om du kan fortsätta jobba. Det låter onekligen som sådant som borde vara självklart i en välfärdsstat. Det är nu elva år sedan boken gavs ut. Hur ser läget ut nu, har det skett några förändringar? Är de här frågorna lite mer självklara i dag än då?

Amu Urhonen: Problemet är att vi inte vet. Det är nu tjugo år sedan någon senast gjorde en ordentlig vetenskaplig utredning av sysselsättningen och arbetslivet för personer med funktionsnedsättning. Och i går när jag fick frågorna tänkte jag att herregud, redan elva år. Min dotter är elva år och det är ju en evighet sedan hon föddes. Men tyvärr så har de inte skett någon förändring med det här frågorna, lagstiftningen har inte förändrats alls. Förbundet för mänskliga rättigheter hade nyligen en kampanj för att personer med funktionsnedsättning skulle få tillbörlig lön för utfört arbete. Men såvitt jag förstår så ledde inte heller den någon vart. Och vi vet helt enkelt inte om sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning förbättrats och om de deltar mer i arbetslivet. För sådant statistikförs knappt alls. Och i Finland, jag skulle säga att vi inte är så ambitiösa i det här avseendet i Finland. I Finland är vi väldigt allergiska mot alla kvoterings- och plikter. Det här syns också i tillgänglighetslagstiftningen. Den skärps inte. För att inte tala om flera andra lagstiftningselement. Så jag kan inte ge ett motiverat eller vetenskapligt baserat svar på den här frågan. Jag vet helt enkelt inte. Antalet personer med funktionsnedsättning i arbets- och dagverksamheten har inte minskat. Uppenbarligen har de inte kommit ut på arbetsmarknaden i stora skaror. Emellanåt läser jag i tidningen eller hör att någon blivit anställd. Men tyvärr är det inget mainstreamfenomen. I själva verket måste jag ännu ... Jag vet att, nåja, nu är det igen aktivisten som klagar, men det fenomen som jag är väldigt oroad för har till och med gått i en sämre riktning. Efter att dagverksamheten blev en subjektiv rättighet för personer med svår funktionsnedsättning har jag kunnat se en trend – jag har

sett det i min egen närmaste krets – att ungdomar med funktionsnedsättning som gått i specialskola, de har, i stället för att styras till studier på andra stadiet, vilket skulle vara riktigt rimligt, i synnerhet nu när vi har utbildningsgarantier och liknande, så har de i stället styrts till dagverksamhet.

Amu Urhonen: Och dagverksamheten går ofta ut på att pyssla, för att uttrycka det lite elakt. Så det är ingen livskarriär, den ska inte vara en livskarriär för någon. Jag har sett sådana fall och enligt mig är ett fall redan ett fall för mycket. Det här är något som oroar mig i hög grad och det talas inte ens mycket om det. Jag vet inte varför. Tänker vi kanske att de redan är förlorade? Men ingen är ett hopplöst fall. Det är ledsamt. Men det är förvisso bra att det görs utredningar som den vi nämnde. Det är bra att sådant görs och att det utreds. Men det känns lite som om de inte leder någon vart, och det är det som är det tråkiga. Och naturligtvis så sade jag ju att jag inte vet. Så det är mycket viktigt att det finns information och statistik, så det går att utvärdera en sådan här sak och följa upp hur det går.

Intervjuaren: Finns det några typiska missuppfattningar om personer med funktionsnedsättning eller om ableism i arbetslivet? Eller omvänt om tillgänglighet? Om det finns så är det här ett ypperligt tillfälle att korrigera dem.

Amu Urhonen: Var ska jag börja? Det finns en hel del. Under min karriär har jag arbetat med alla möjliga personer, också arkitekter och jag har rentav varit gift med en arkitekt. Och jag vet att, okej, min exman var för all del på tillgänglighetens sida. Men det är inte alla arkitekter, och många tänker att det bara är ett onödigt tillägg eller en tråkig plikt som måste utföras. Jag hör också ofta talas om att tillgänglighet är något som blir dyrt. Men så är det egentligen inte alls. När tillgängligheten görs bra och planerat så blir det inte så dyrt i slutändan när vi betänker en byggnads livslängd. Inte kostar det så mycket, sist och slutligen. Och inte är det fult heller, som man ofta tror. I Finland förstår vi kanske inte riktigt att det är en fråga om mänskliga rättigheter, utan argumenten är att det finns så få personer med funktionsnedsättning eller de kommer inte hit. Det saknas förståelse för att mänskliga rättigheter handlar om vars och ens individuella rättigheter. Varje individ, oberoende av om det finns 10 000 av mig eller bara en, ska ändå ha de här rättigheterna. Våldigt ofta stöter jag på det när jag pratar om att anställa personer med funktionsnedsättning. Det finns till och med handikapporganisationer i Finland som inte anställer personer med funktionsnedsättning. Där kan de säga, eller arbetsgivarna kan säga, jag pratar inte enbart om handikapporganisationer, vilket jag tycker är ganska upprörande, att en handikapporganisation tänker så här. Men de litar inte nödvändigtvis på den kompetens som personer med funktionsnedsättning besitter, de är kanske rädda för att de skulle ta alltför mycket av de övriga anställdas tid. Eller att det på något sätt är väldigt säreget. Det finns faktiskt en massa sådana felaktiga uppfattningar. Också när det gäller socialskydd finns det många felaktiga uppfattningar. Jag skulle också vilja säga att vi har, eller jag har, under den senaste tiden funderat ganska mycket på självdiskriminering. När vi gjorde en utredning

av hur delaktiga personer med funktionsnedsättning är i partiverksamheten så framgick det tydligt att personer med funktionsnedsättning som är aktiva i partiet diskriminerar sig själva. Det är antagligen på ungefär samma sätt på arbetsmarknaden. Vi måste komma ihåg att personer med funktionsnedsättning lever i den här ableistiska världen vilket också kan leda till att de inte själva nödvändigtvis vågar söka jobb. Eller söka sig till olika uppgifter.

Amu Urhonen: Jag tänker mig att det här problemet skulle avhjälpas om personer med funktionsnedsättning blev tilltalade på ett lite annat sätt och bemöttes med en mer uppmuntrande inställning. Och också riktigt medvetet. Jag har själv sett vad som hände när vi anställde en person med funktionsnedsättning vid Tröskeln rf. Hen var själv lite osäker på hur det skulle gå och om hen skulle klara av det. Och allt gick bra och hen utvecklades till en riktig expert. Vi gör oss alla skyldiga till ableism. Jag märker också själv att jag ibland gör mig skyldig till ableism i mitt eget liv och också i övrigt. Kanske den goda nyheten är att det ofta går bra när en person med funktionsnedsättning utför något arbete eller blir anställd. Det går riktigt bra. Naturligtvis uppstår det allehanda situationer i arbetslivet, men de beror inte på om någon har en funktionsnedsättning eller inte. Kanske det också gäller de där missförstånden. Jag vet inte, men jag har funderat mycket på det här. Vi pratar hela tiden om att det är attityderna det är fel på och attityderna som måste förändras. Vi skriver listor på missuppfattningar när det sedan kan gå så att de bara blir starkare i stället för att de skulle förändras. Så det skulle kanske också vara dags att prata om hur något är på riktigt. Och ge goda förebilder. Jag vet inte, men emellanåt känns det som om vi stampar på stället. Vi bara går an om att okej, det finns en sådan här tanke och säkert är det sämre ställt någon annanstans än hos oss. I Finland är vi väldigt säkra på att vi har det så bra. Och vi säger att vi åtminstone har det bättre ställt än hur det är i något utvecklingsland. Okej, jag har följt med utvecklingsländerna och snart kör de om oss. För där vill de på riktigt förändra saker och ting. Och om attityder skulle jag ännu vilja säga att jag blir störd på att vi pratar så mycket om attityder och ofta rentav säger att vi ju har en så bra lagstiftning, men att problemet är att lagarna inte följs. Kanske lagen upplevs som något så heligt att man inte vill röra den. Enligt mig är en lag som inte innehåller sådana element som förpliktar någon till att följa den ingen bra lag.

Amu Urhonen: Vi vet också att vi kan ändra på attityderna genom reglering och lagstiftning och på det sättet förändra människornas beteende. Jag märkte det så väl nyligen. Jag ska i väg på Interrail under sommaren och då märkte jag att det inte går att hitta någon information på Interrails sidor om hur man bokar rullstolsplats. På alla sidor fanns det information om hur jag kan boka assistenttjänst för att komma ombord på tåget. Men ingenstans fanns det information om hur jag bokar plats på tåget. Sedan insåg jag att det här beror på ett EU-direktiv som förpliktar till att informera, eller förpliktar till att arrangera kostnadsfri service att komma ombord på ett transportmedel, oberoende av om det är ett flygplan eller en buss eller ett tåg. Men det finns ingen lagstiftning som förpliktar till att informera om hur jag ska göra för att boka en rullstolsplats. Den här lagstiftningen har alltså styrt järnvägsbolagen till att ge tydlig information om assistentservicen på sina webbsidor.

Och då fästs uppmärksamheten vid det och inte vid hur man bokar plats. Det här är enligt mig ett bra, om ock litet, exempel på hur lagstiftningen på riktigt kan påverka ett beteende.

Intervjuaren: Och här nämnde du också självuppfyllande profetior. Vi ska försöka bli av med dem eller försöka hitta motvikter till den eventuella onda cirkeln. Finns det hopp om en bättre morgondag om vi tänker på fem–tio års sikt? Hur ser ableismen i det finländska arbetslivet ut då? Finns det hopp om en ljusare framtid eller inte och varför är det så?

Amu Urhonen: Vi måste tänka att det finns hopp. Det finns bra människor vid arbetsministeriet just nu och de gör ett bra arbete och vill föra frågorna framåt. Jag tror att nu när vi ändå har – Finland ratificerade ju för bara fem år sedan – konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är upprörande att det skedde så sent. Men Finland har åtminstone ratificerat konventionen och i den talas det väldigt mycket om rättigheter i arbetslivet. Så jag tror att det höjer ambitionsnivån i det här arbetet. Och vi gör allt för att frågan ska föras framåt och bli av. Jag tror att exempelvis kampanjerna, till exempel Förbundet för mänskliga rättigheters kampanj, påverkar diskussionen. Och det gör också att allt fler människor funderar på de här frågorna. Hur snabbt det sedan syns i lagstiftningen är enligt mig en bra fråga. Jag tror att tanken om det eller tanken om att sysselsätta personer med funktionsnedsättning blir allmänna också i andra länder. Om också tillgänglighetsnormerna biter sig fast så att allt fler arbetsplatser blir tillgängliga så kan det ske bra saker. Det krävs förstås arbete men jag är inte rädd för att arbeta. I Finland är säkert många fler beredda att arbeta för den här frågan. Så jag måste tänka att det finns hopp. Annars skulle jag inte kunna leva med mig själv.

Intervjuaren: Vad skulle du vilja säga våra studenter här vid universitetet som på grund av ableism i arbetslivet och samhället brottas med diskriminering och utmaningar i sin karriär och sitt liv just nu?

Amu Urhonen: Ja-a. Jag skulle säkert säga: fortsatt bara. Om ni börjar fundera på vad andra tänker eller gör så leder det till depression och handlingsförlamning, och det är inte bra. Jag har också själv alltid tänkt att det är lätt för mig att överträffa alla förväntningar för ingen förväntar sig något av mig på grund av att jag har en funktionsnedsättning. Och det har också gett en frihet att okej, åtminstone överträffar jag allas förväntningar. Kanske inte mina egna, men alla andra människors förväntningar oberoende av vad jag tar mig för. Fastän jag bara skulle ta mig utanför dörren så är det redan något som överträffar förväntningarna. Sedan vill jag också säga att det lönar sig att vara besvärlig. Om ni lägger märke till ren och skär diskriminering så ska ni ingripa. Och ni ska ifrågasätta, ni ska fråga varför ni blir behandlade på ett visst sätt. Och också lyfta fram frågan. Det kanske ger en ett rykte om att vara en besvärlig människa vilket kan ge en olika slags problem. Men om ingen gör något alls så blir världen inte heller bättre. Och ens eget liv utvecklas inte heller till det bättre. Det

är en bra idé att tänka efter och motivera. Fastän jag berättade att det är kämpigt att tampas med arkitekterna som tänker att tillgänglighet finns till för att jäklas med dem, så är det också väldigt ofta så att de här aspekterna helt enkelt förblir oförmärkta. Ableismen kan ofta bero på att någon inte alls tänker efter och att sakerna i fråga verkligen kan korrigeras bara någon säger till om det. Om det känns som om man inte själv vågar eller vill ta tag i något så finns det som tur är organisationer och människor att kontakta. De kan hjälpa till och föra frågan vidare. Det skulle jag rekommendera.

Intervjuaren: Vill du ännu tillägga något innan vi slutar?

Amu Urhonen: Jag skulle ännu kunna säga lite om ableismen över lag. Enligt mig skulle det vara nyttigt att diskutera vilka antaganden som hänger samman med arbetsuppgifterna, så där allmänt taget i det finländska arbetslivet. Till exempel skriva ner vad vi måste göra i det här arbetet och hur det ska göras. Vi har bland annat lagt märke till att det finns människor som behöver hjälpmedel för att spela ett instrument, som alltså inte kan spela ett traditionellt instrument utan skapar musik på ett anpassat instrument. Jag förstår mig inte alls på musik men jag har förstått att det finns instrument som inte är helt traditionella. Men det går att skapa musik på dem, spela och komponera. Men en sådan människa får ingen som helst musikutbildning i det här landet, inte ens på grundnivå. Det här beror på grundtanken att en musiker måste kunna spela ett instrument eller sjunga. Och det här är enligt mig ett bra exempel på hur vi borde stanna upp och tänka efter på vilka olika sätt det går att arbeta eller göra något. Hur kan vi utnyttja människornas förmågor? Hur kan människorna utnyttja sitt eget kunnande och vara till nytta på den där arbetsplatsen? En sådan här typ av betydligt mycket mer omfattande diskussion behöver vi i det finländska arbetslivet. I stället för att fila på något, eller hålla festtal om hur viktigt det är att anställa en person med funktionsnedsättning. Eller inte vet jag, visst är det viktigt med festtal men de borde också genomföras. Alltså det som tas upp i festtalen. Vi måste vara ambitiösa på riktigt. Det här skulle jag vilja säga.

Intervjuaren: Stort tack för intervjun, Amu. Det var ett privilegium att få ha dig med i programmet.

Amu Urhonen: Tack, det var trevligt.

Intervjuaren: Tack för att du lyssnade på podcasten Allas arbetsliv. Podcasten har producerats av Karriärservicen vid Helsingfors universitet.

[Ljudinspelningen avslutas]